

TOT ZOVER DE
STIKSTOFREDUCTIE
EN DE BOUW VAN
1 MILJOEN
WONINGEN

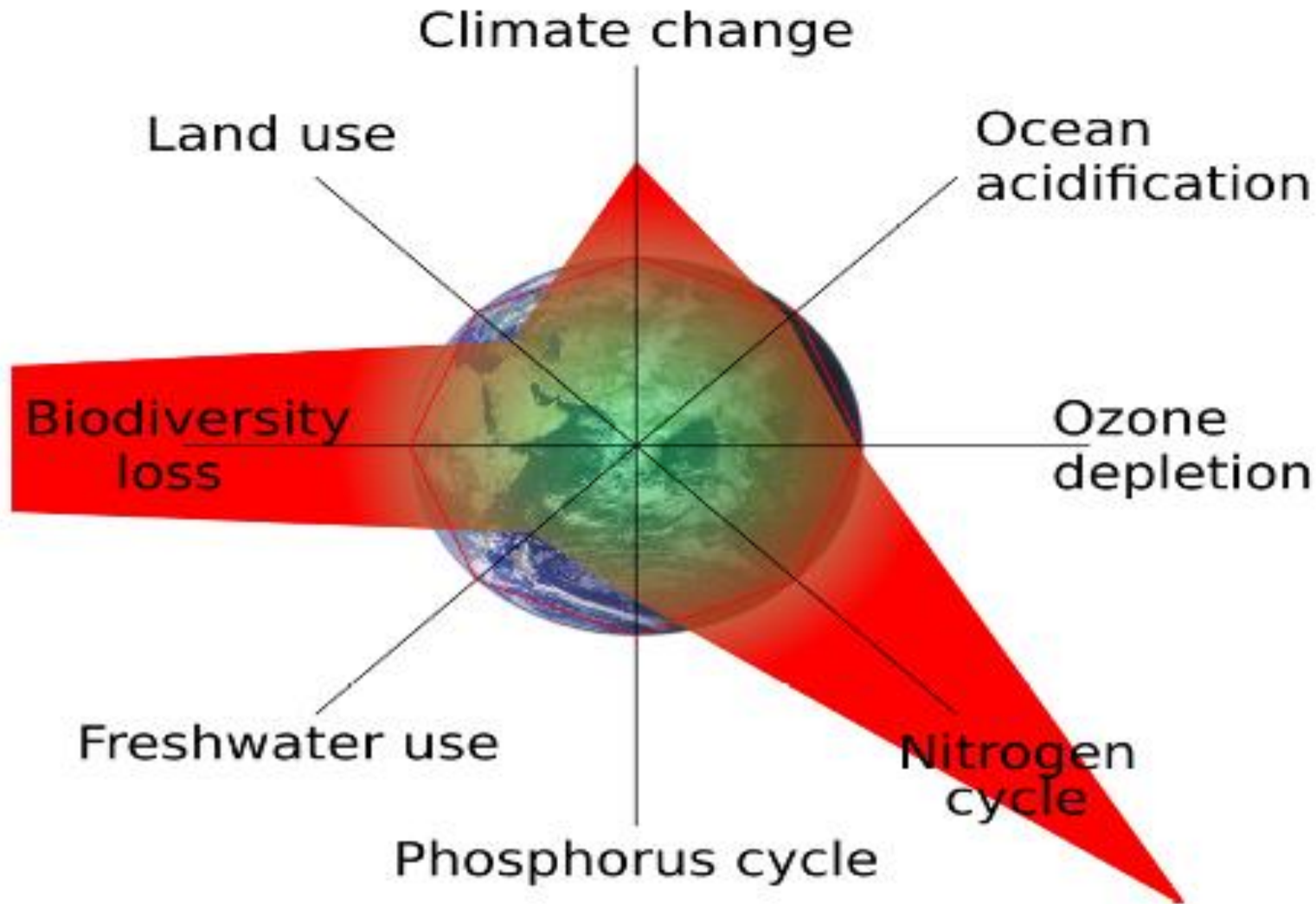
VROUWE
CAROLA

HEER
MARK

TJIBBE
JOUSTRA

COOP

MONDIALE CONTEXT

Planetary Boundaries

- Biodiversiteit
- Klimaat
- Energie
- Voedsel
- Bevolking

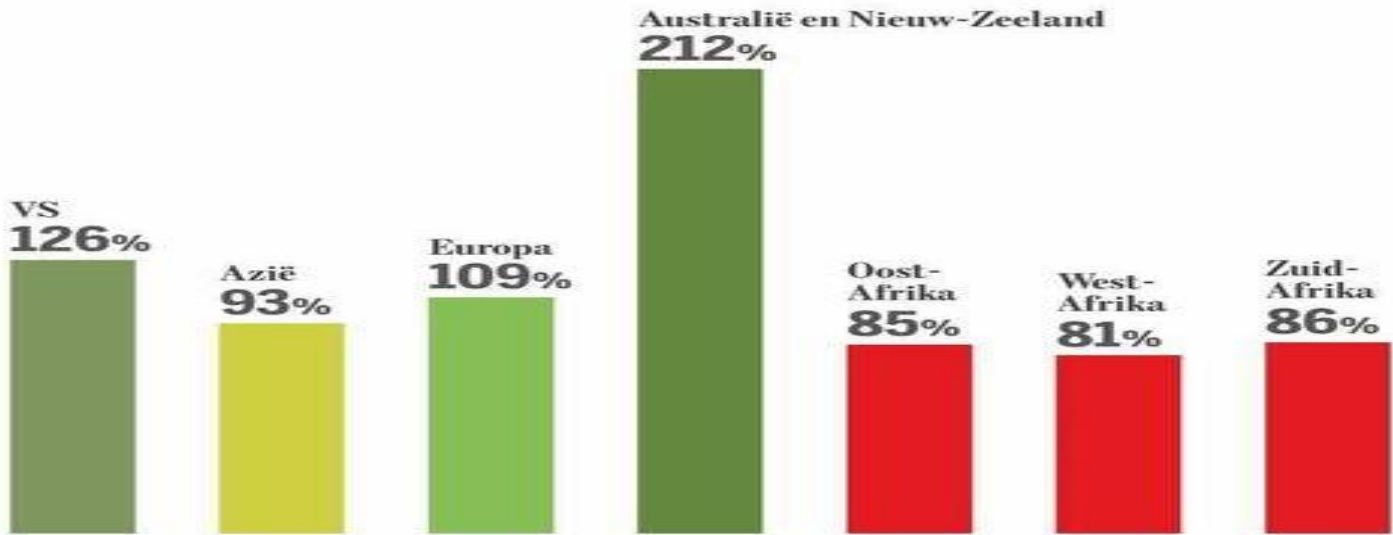

energie

Voedsel en bevolkingsgroei (Standaard 1.10.21)

Zelfvoorzieningsgraad in 2010

Evolutie bevolkingsgroei, in miljoen 2010-2050

Evolutie zelfvoorzieningsgraad 2010-2050

1 armoede, 2 honger. 6 water. 12wijze van produceren/consumeren

Nederlandse verhoudingen

- bevolking
- ruimte-gebruik

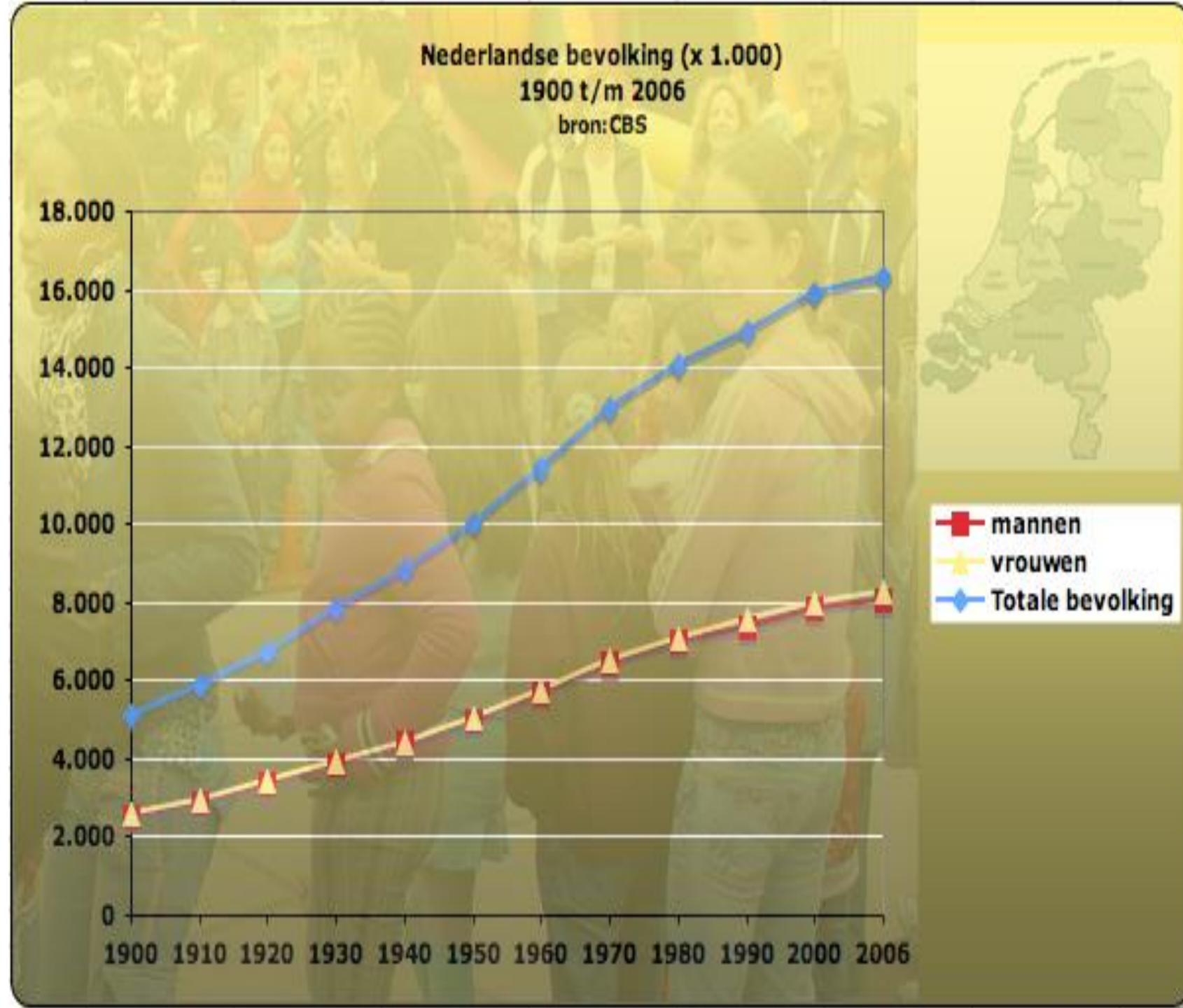
bevolking:

wij deden ook ons best:
in 120 jr.: van 5 mln >
17mln.

van 1950 tot heden:
9 à 10 mln > 17mln

(Be: 10mln > 11mln)

Natuur-areaal in 20^e
eeuw haast gehalveerd
(450.000ha/7%)
met N2000, EHS, NNN
in 2027 terug > 800.000
projectie 2050: 900.000

ruimte-gebruik

2015, kadaster CBS

15% wonen, werken, infra

7,5 mln woningen,*
één voor 2.2pers.

“verdichting & verdunning”

14% natuur

61% landbouw

9% water, overig

* met 1mln erbij: 1 op 2 personen

Rode ruimte

Woonterrein

Bouwterrein

Overig bebouwd terrein

Groene ruimte

Recreatieterrein

Agrarisch terrein

Bos

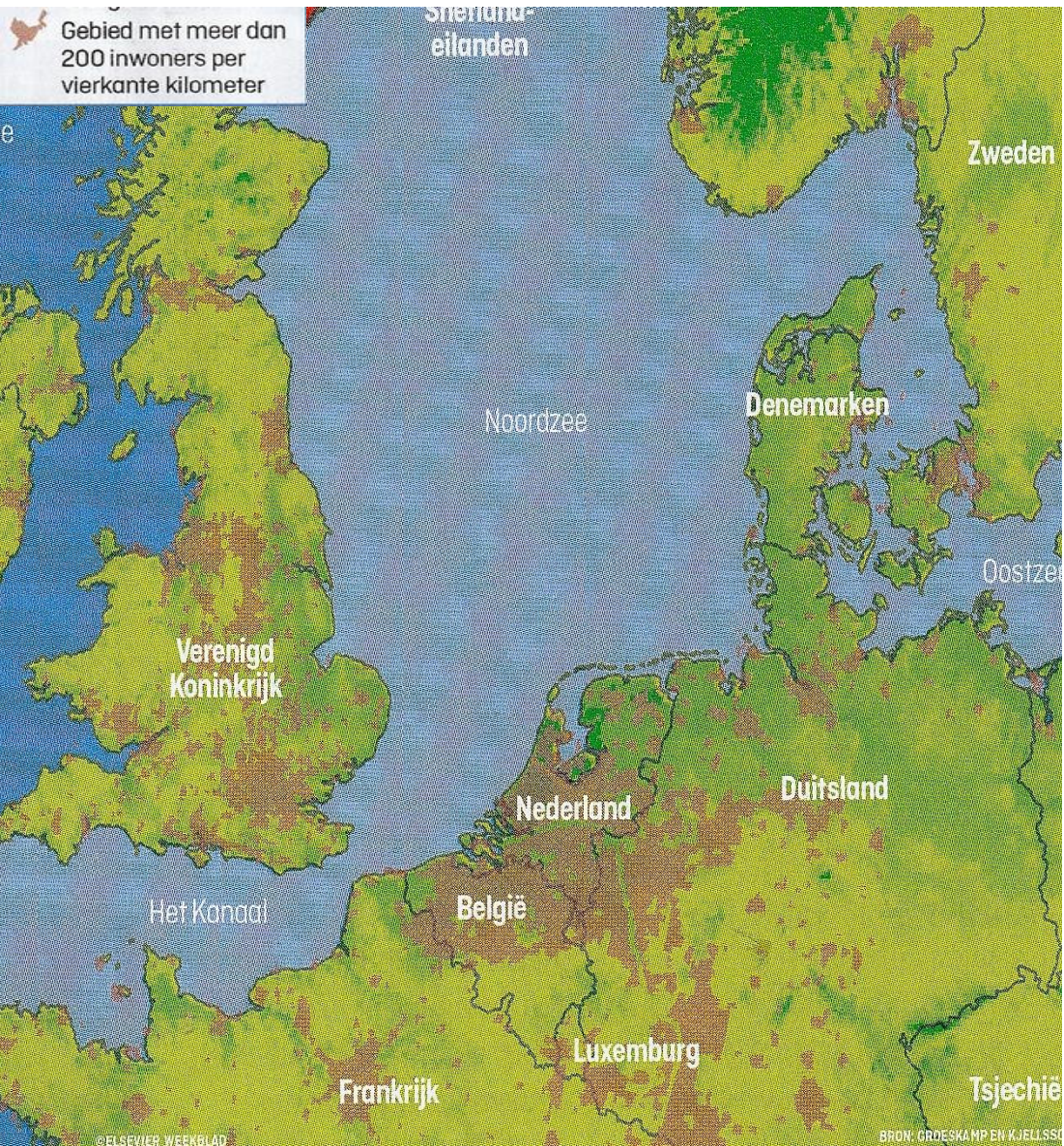
Natuurlijk terrein

Blauwe ruimte

Water

Met > 500 inw/km² doende met inhaalslag voor natuur

Natura 2000-gebieden en Natuurnetwerk Nederland, 2018/2019

15% in 2021

16% in 2027

22% in 2050?

Eur. ambitie
30% ?

Bron: CBS, LNV, BIJ12, IPO, VROM (2005), bewerking WUR

Systemen van water en bodem onder druk

Overschrijding stikstofdepositie in natuurgebieden 2018

- Kwaliteit matig: risico's voor een aantal vegetatietypen
- Kwaliteit slecht: risico's voor alle vegetatietypen

Bodemdaling 2016 – 2050 (cm)

- 3 – 20
- Meer dan 20

Gemiddelde laagste grondwaterstand 2018 – 2050

- Sterke daling (meer dan 25 cm)
- Enige daling (10 – 25 cm)

Verziltting grondwater

(diepte van het zoet-zoutgrensvlak, metingen van de laatste 100 jaar in m)

- 0 – 10
- 10 – 50

Bodemdaling

Bodemdaling leidt tot meer CO₂-uitstoot, duurder waterbeheer, verhoging overstroomingsgevoeligheid, zetting en paalrot.

Verziltting grondwater

Verziltting beperkt mogelijkheden voor de landbouw.

Stikstofgevoelige natuur

Door een teveel aan stikstof in de bodem worden doelstellingen in veel natuurgebieden niet gehaald.

Daling grondwaterstand

Een lage grondwaterstand leidt tot verdroging en daardoor tot afname van de biodiversiteit en de beschikbaarheid van zoet water.

Die bodem is niet zorgenvrij

- stikstofdepositie
- bodemdaling
- grondwaterstand
- verziltting

STIKSTOF: N₂, NO_x, NH₃, NO₃

puur

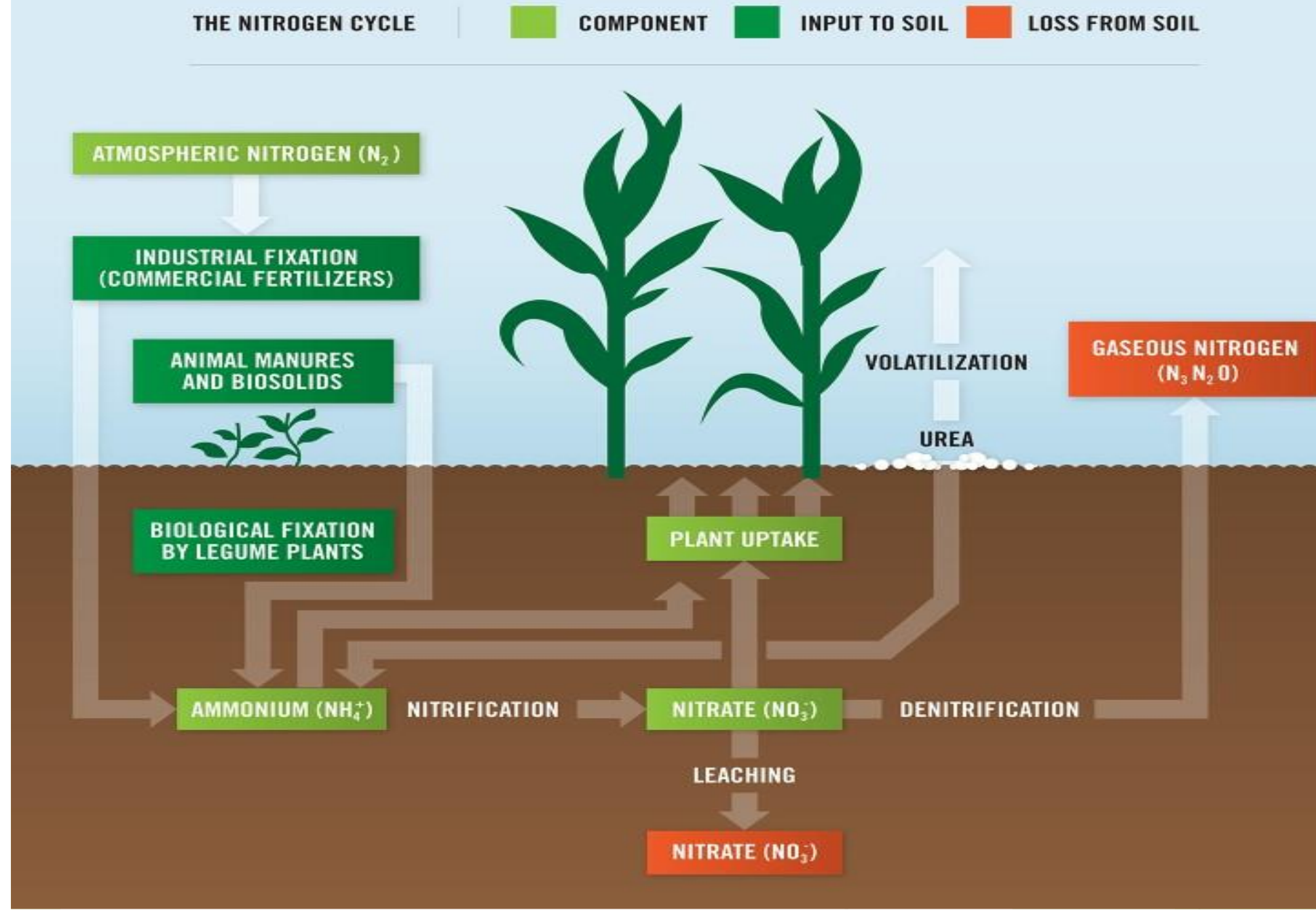
ammoniak

stikstof-(di)oxyde

nitraat

rol Landbouw-sector

de stikstof
cyclus, incl.
de verliezen

stikstof in de landbouw

Bron: CBS

Landbouw export-import 2008-2019

Hoeveel meer zijn we gaan handelen?

*o.b.v. een raming

Bron: CBS / Wageningen Economic Research

Totale export landbouwgoederen 2019: 94,5 miljard euro

Wat exporteren we? De top 6 producten

Sierteelt 9,5

Vlees 8,8

Zuivel en eieren 8,6

Groenten 7,3

Fruit 6,2

Dranken 5,8

Exportwaarde in miljarden euro's in 2019

Waar gaat het heen? De top 7 bestemmingen

Duitsland
23,6

België
10,8

Verenigd
Koninkrijk 8,7

Frankrijk
7,7

Italië
3,6

China
3,0

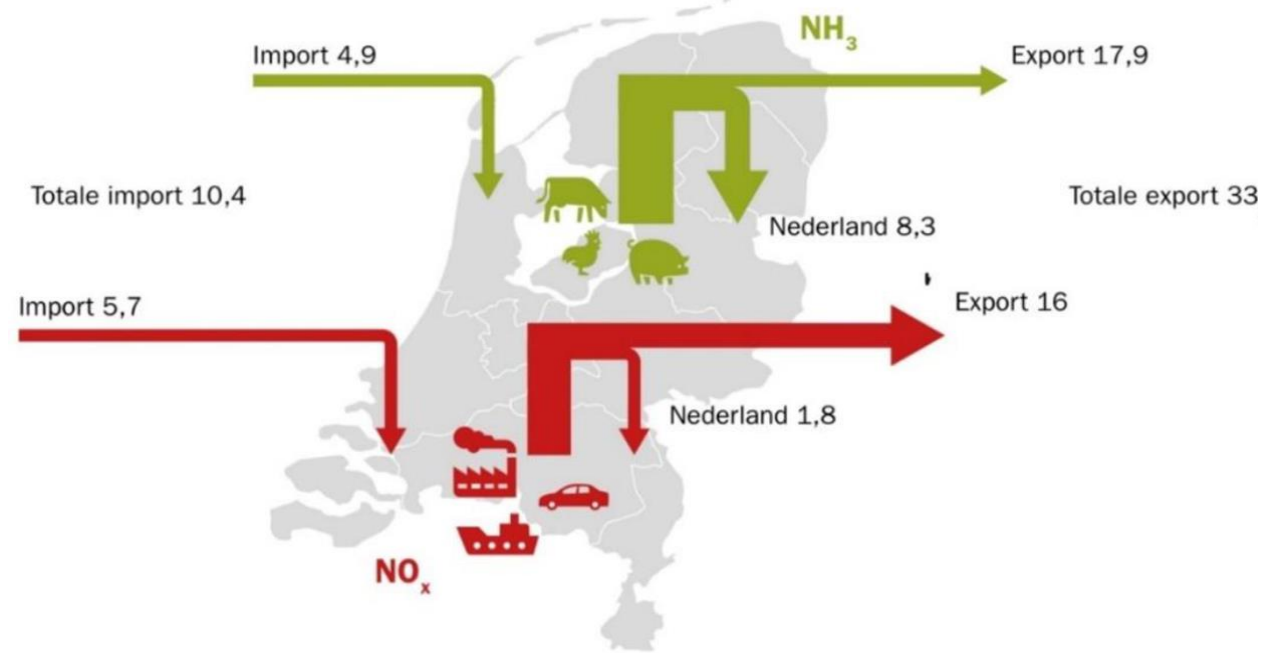

Spanje
2,8

Exportwaarde per land,
in % van de totale exportwaarde

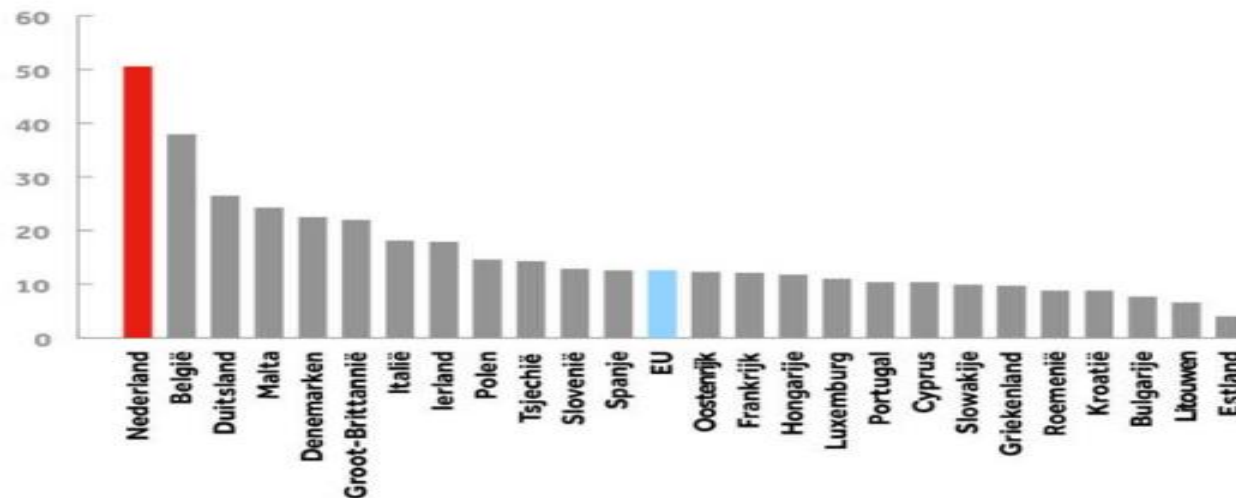
Bron: CBS / Wageningen Economic Research

Totaal Nederland: 10,1

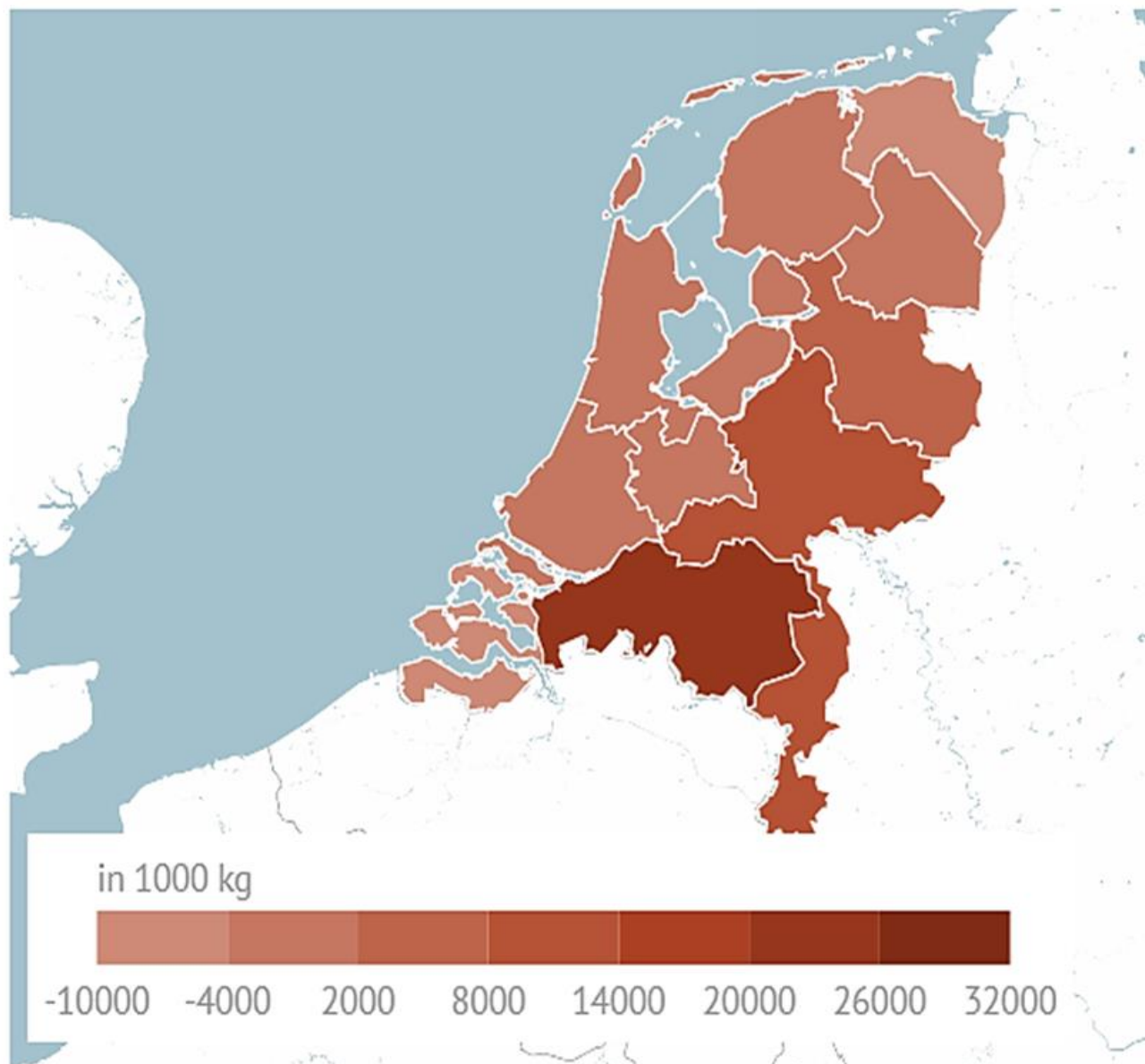

Gemiddelde stikstofuitstoot per land

In uitgestoten kilo's per hectare (kg N/ha)

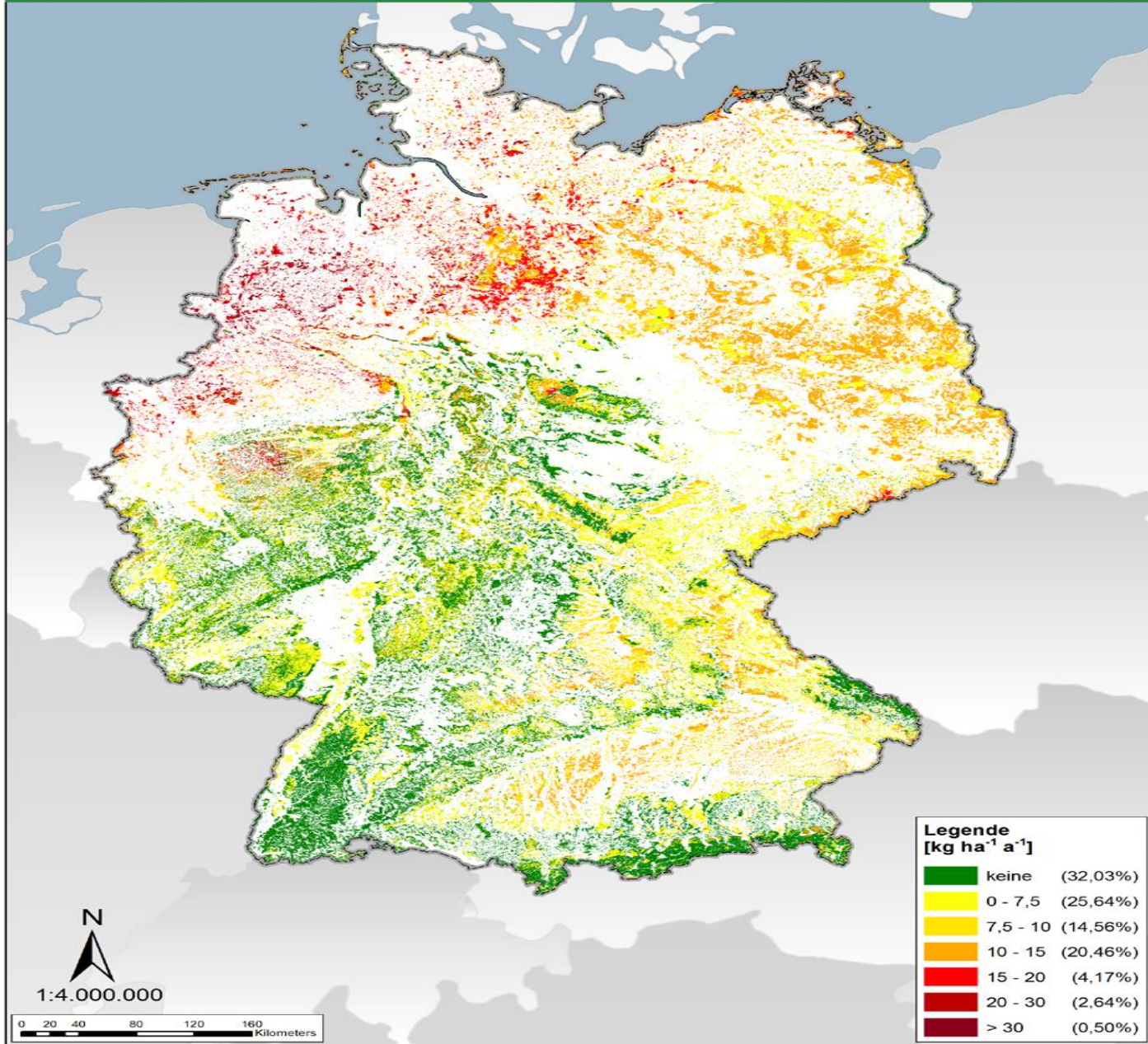
Mestoverschot in Nederland in 1000 kg per provincie,

Leaflet | © OpenStreetMap contributors

Gemaakt met LocalFocus

Überschreitung des Critical Load für
Eutrophierung durch Stickstoffeinträge
im Jahr 2015

September 2017

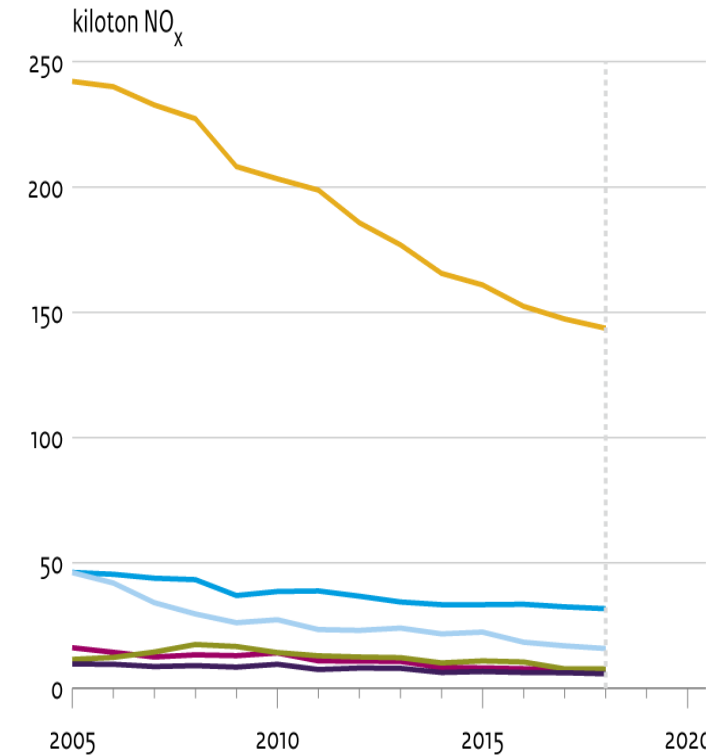
Overschrijding N-
KDW in Dld 2015

toch hanteert rechter
er hogere
drempelwaarden dan in
NL

nox-emissie

alle sectoren

Emissie stikstofoxiden volgens Europese definitie per sector

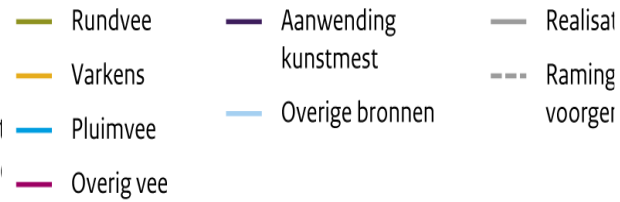
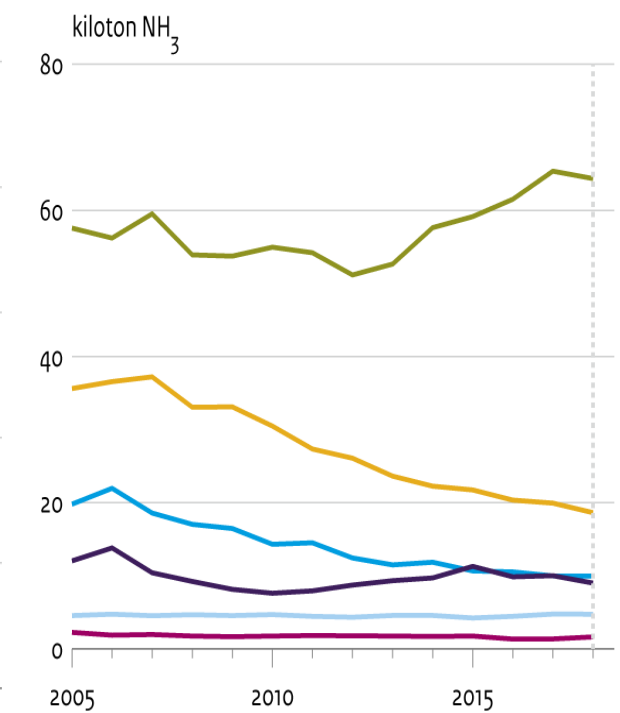

Bron: Emissieregistratie (realisatie); KEV-raming 2020

ammoniak

landbouwsector

Emissie ammoniak volgens Europese definitie door landbouwsector

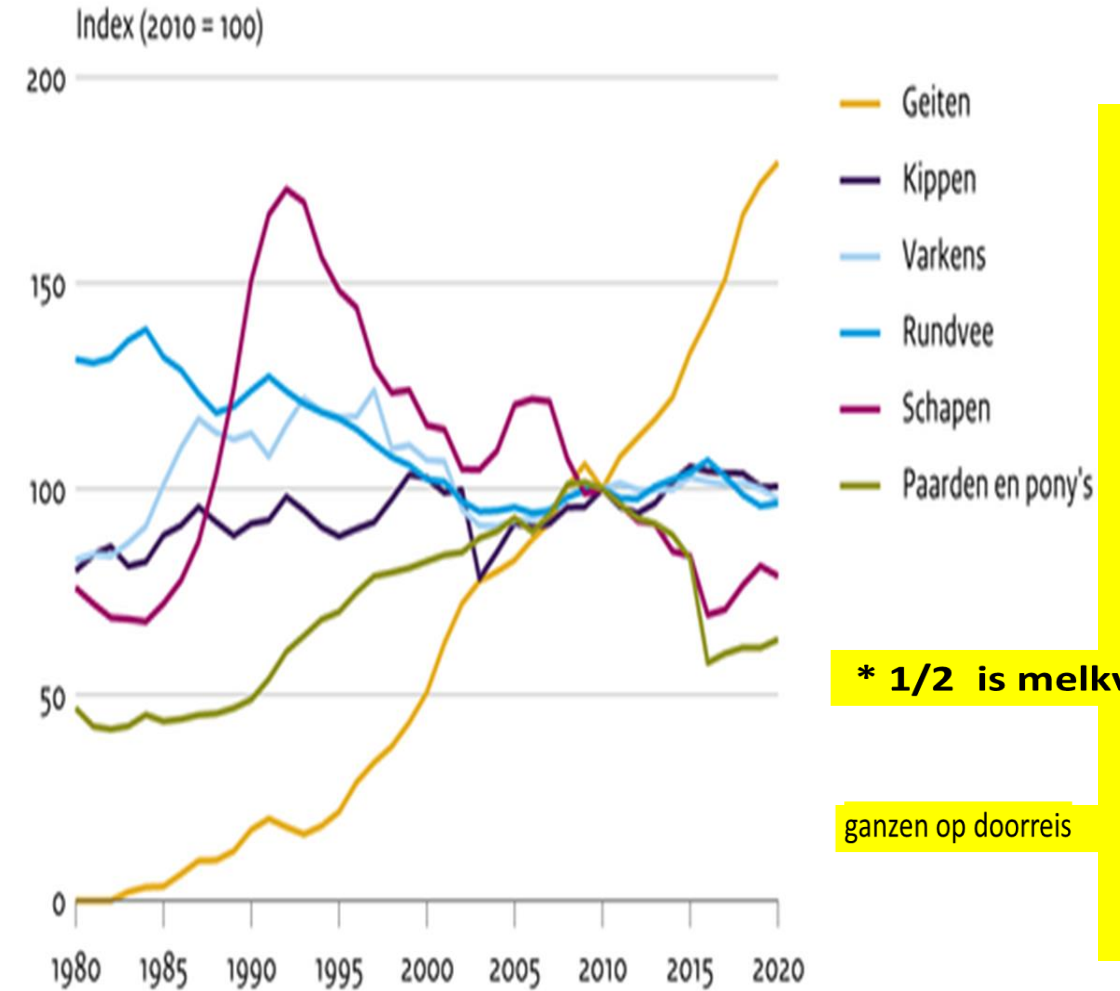

Bron: Emissieregistratie (realisatie); KEV-raming 2020

veestapel

per '21

x 1 mln

* 1/2 is melkvee
ganzens op doorreis

90 11 3.7* 0.4 2.0

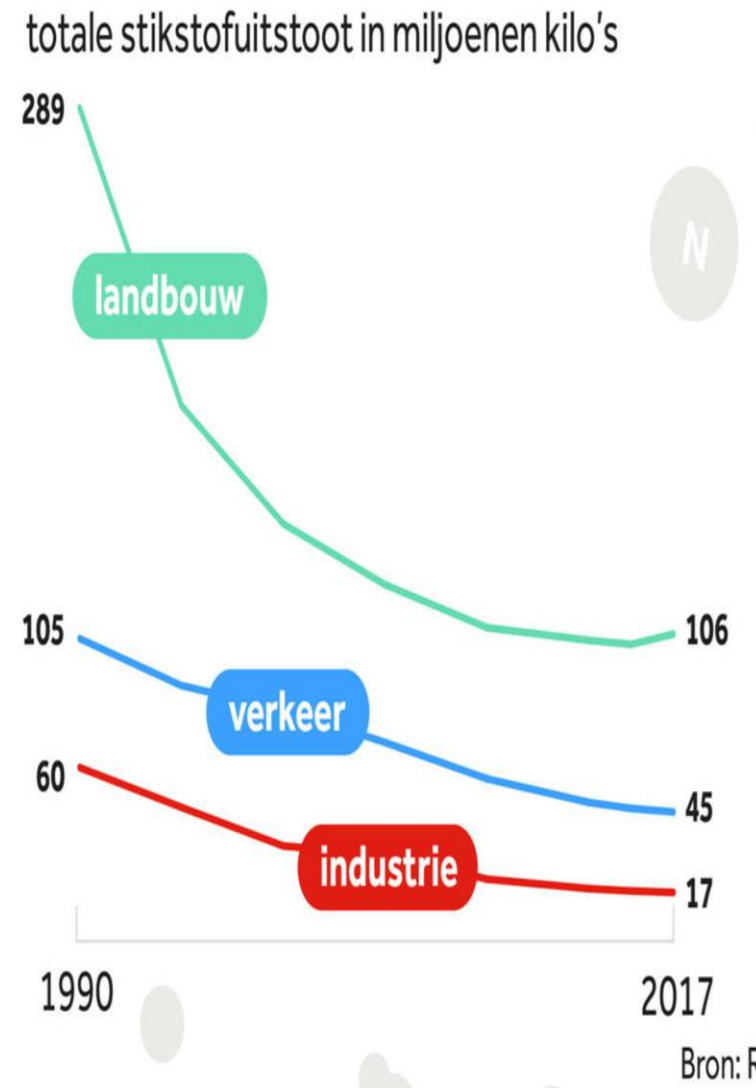
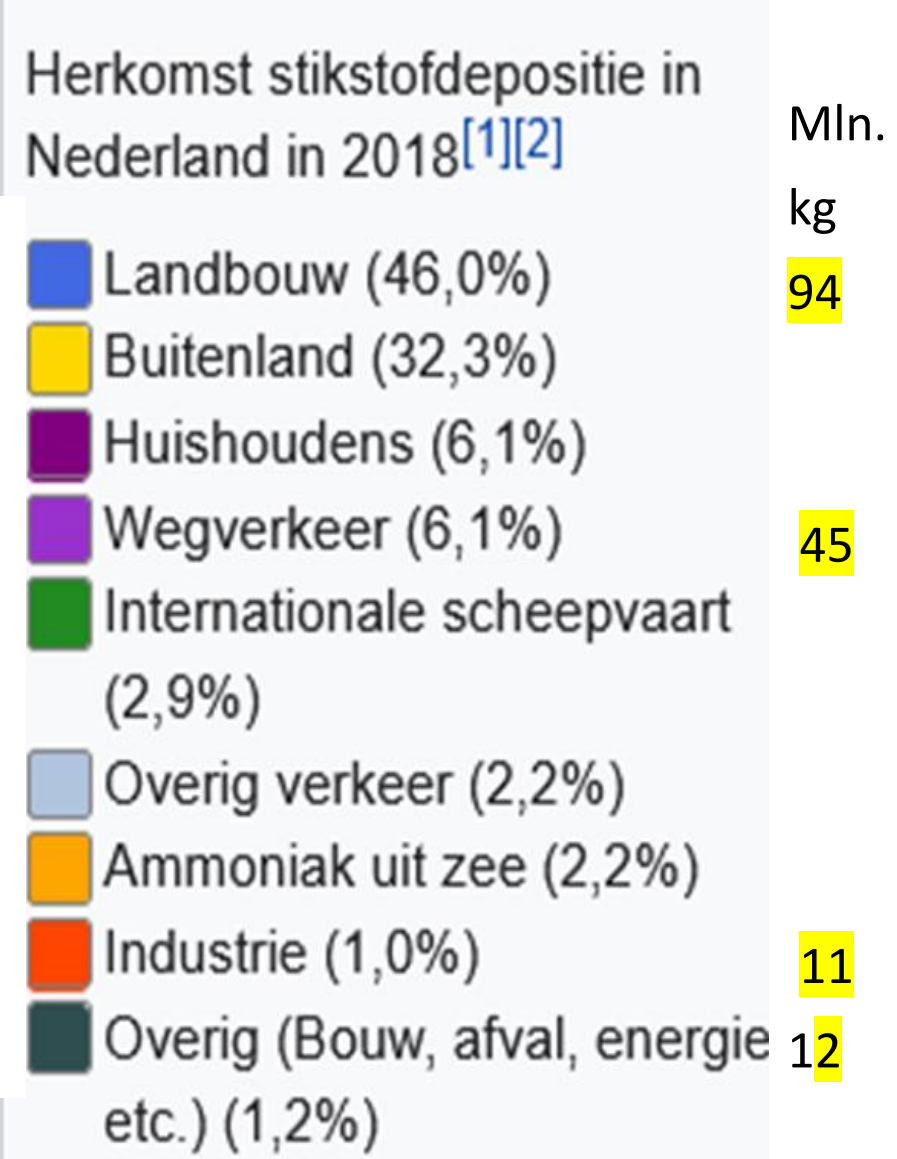
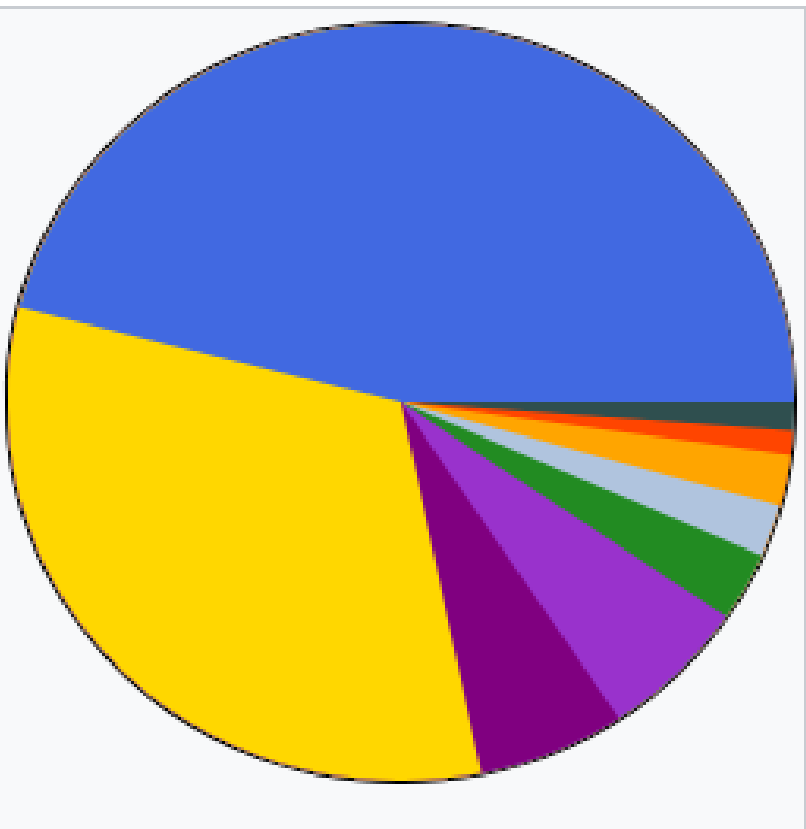
Bron: CBS

Stikstof depositie in NL

herkomst in NL;

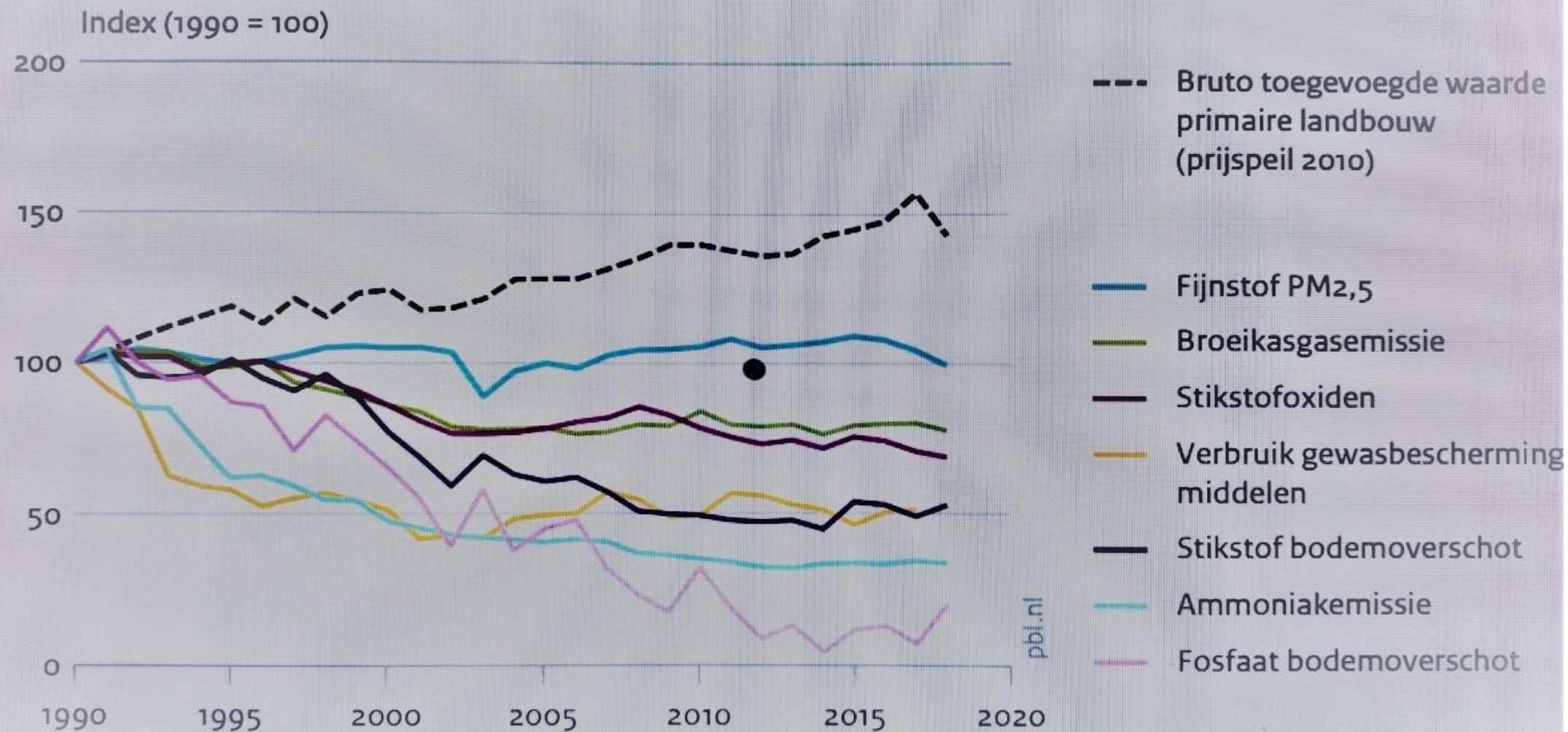
Uitstoot in mln kg

Netto 4% Ned. emissie broeikasgas

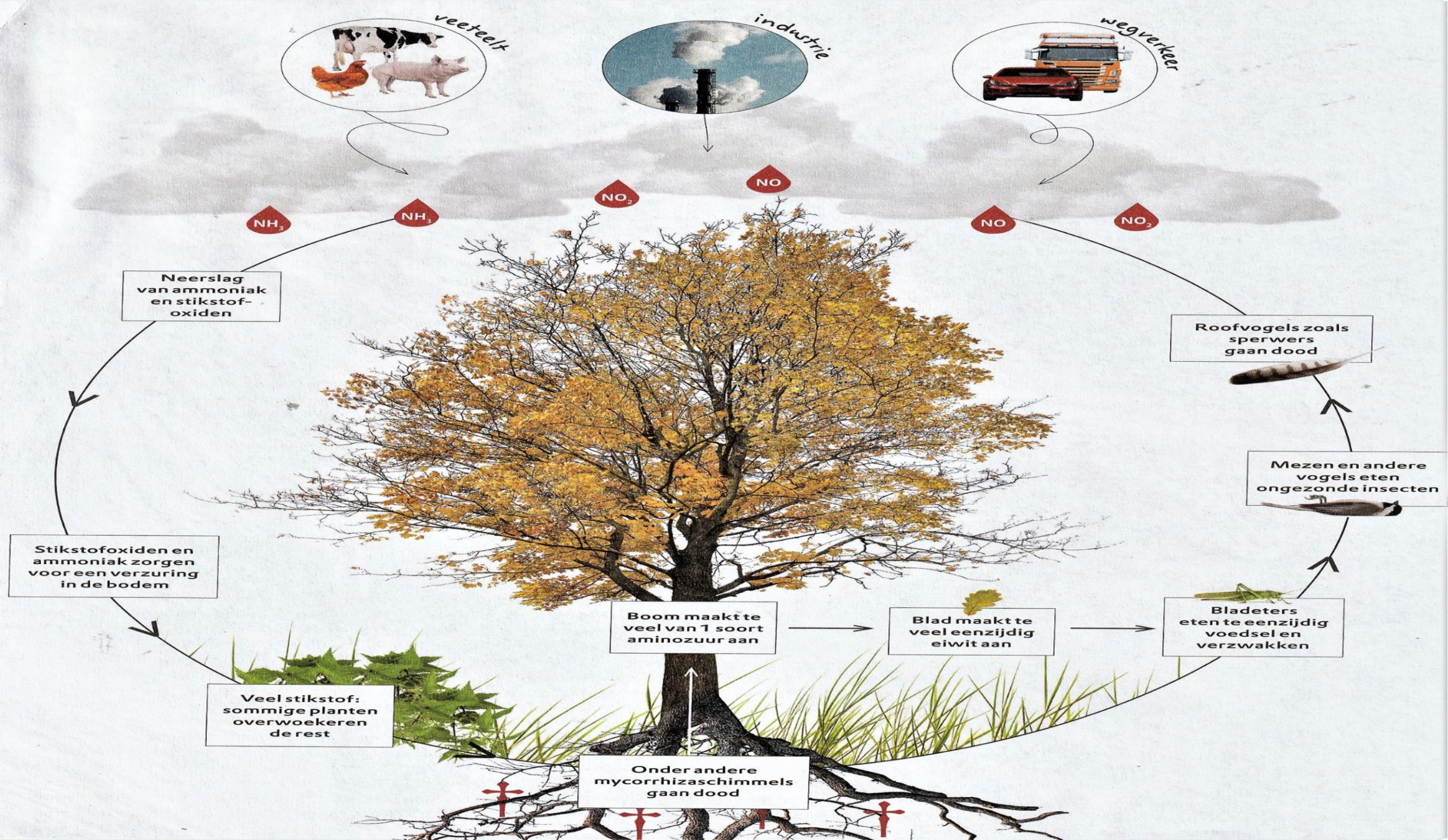

Figuur 3.2

Bruto toegevoegde waarde en milieudruk landbouw

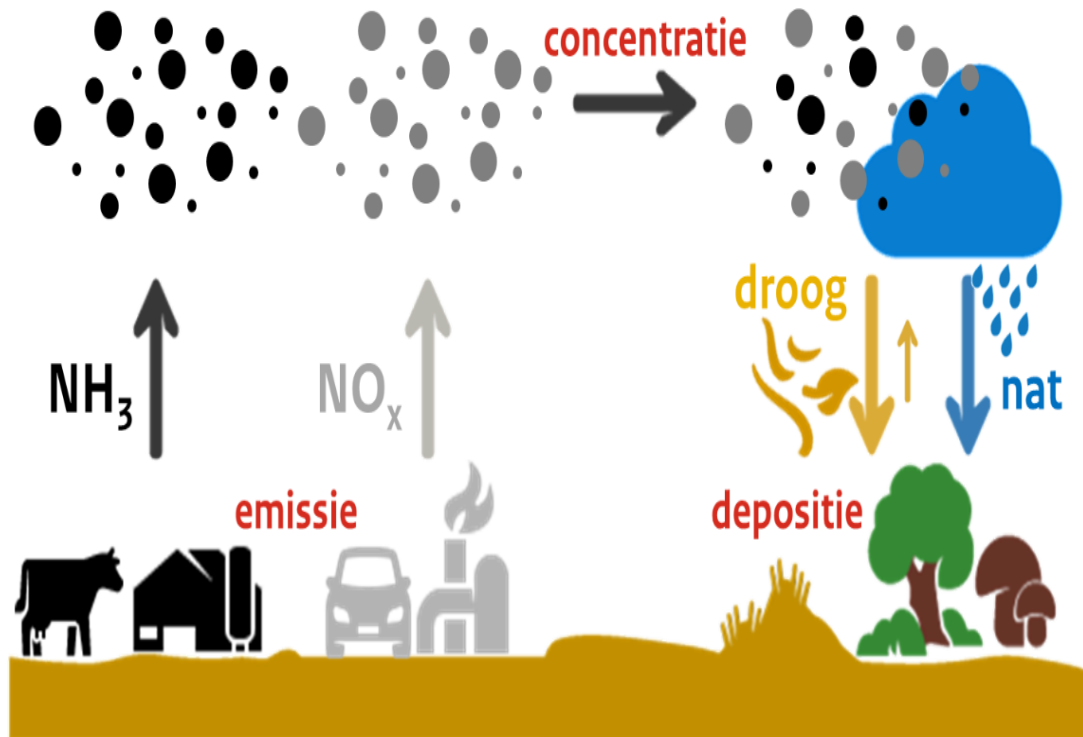
Bron: Emissieregistratie, CBS; bewerking PBL

Van emissie > depositie wordt berekend met modellen;
enige onzekerheids-marge.

NH₃ relatief dichtbij bron;

NO_x voegt zich bij “deken” wereldwijd

Voor Natura 2000 wordt juridisch om 100 % zekerheid verlangd; Europees Hof, Raad van State, mei 2019:

Uitsluiting van “*significante negatieve effecten*”, ex art. 6. 3 Habitat Richtlijn i.c. door Stikstof depositie.

PBL suggereert recentelijk het criterium te verschuiven naar feitelijke staat van de natuur ipv stikstof

gejuridificeerd > gepolitiseerd

Vogel- en Habitat Richtlijn 1979 resp. 1992, later samengevoegd

- in NL wet natuurbescherming 1998
- aanwijzing Natura 2000 gebieden 2011
- opvolger Natuurbeschermingswet 2017
- PAS-programma aanpak stikstof 2015
- rechtzaken Wgp Behoud Peel/ MOB 2018/19
- prejudiciële vragen aan Eur.Hof v.Justitie
- mei 2019 uitspraak R.v.State (bestuursrecht)

Per natuurdoel is bepaald wanneer een habitat door stikstof geen risico loopt op achteruitgang; KDW (kritische depositie waarde)

Kritische depositiewaarde (KDW)

Uitgedrukt in molN/ha/jr; 1 mol=1,4 gr

	molN/ha/jr	kgN/ha/jr
zeer gevoelig:	<1400	<20
gevoelig :	1400-<2400	20-<34
minder gevoelig:	>2400	>34

(studie WUR-Alterra)

- Hoogveen maximaal 500 mol
- Zeer zwakgebufferde vennen 571 mol
- Hei 870 mol
- Jeneverbesstruweel 1070 mol
- Vochtige duinvalleien 1428 mol

Woningbehoefte tot 2050, in miljoenen huizen

Tabel 4.1
Verwachte effecten van de maatregelenpakketten voor de thema's landbouw en natuur, 2030

Indicator	Huidig	Basis- pad	Structurele aanpak stikstof	Variant A ^a	Variant B ^a
		(2030)	Verandering t.o.v. van het basispad ^a		
Ammoniakemissie uit de landbouw (kiloton per jaar) ^b	111	100	-16	-30	-36
Emissies van broeikasgassen uit land- en tuinbouw inclusief landgebruik (megaton CO ₂ -eq per jaar) ^c	31	28	-1	-5	-5
Percentage stikstofgevoelige landnatuur onder de kritische depositiewaarde (%) ^d	25	39	+9	+18	+20
Biodiversiteit landnatuur (%) ^e	55	63	+9	+16	+11

- a) De effecten van de structurele aanpak stikstof zijn reeds opgeteld bij de effectinschattingen van de beide varianten.
- b) De huidige situatie is de ammoniakemissie in 2018.
- c) De huidige situatie is de broeikasgasemissie in 2019. In 2019 kwam 26 megaton CO₂-equivalenten voor rekening van de landbouw en 5 megaton voor landgebruik. In het basispad 2030 is dat respectievelijk 24,5 en 3,5 megaton.

Het gezond verstand wijkt voor het grote stikstofgelijk

één geworden. De verfijning van de overheid kwam op voorschriften tot het laats nauwkeurig. Het is een dreigende situatie dat we kennen uit andere landen. Het steevast begint met de botste leid en uitvoering. Hoe groter hoe slechter het uitpakt. Bij de ambtenaren daar zijn voor praktische bezwaren. Het kenende is nog bij de Comissie geweest voor versoepeling op het rekest.

Het gezond verstand he

Crisis, crisis, de politiek

chronologie

- “Stikstof crisis”
- energie-crisis Urgenda-vonnis en –voorbeeld !
- Corona-crisis
- Huisvestings-crisis
- PFAS-crisis; voorzorgbeginsel
- Malieveld; noodpakket dec.’19; 100 km > 40 gr/ha/jr
fin. toezeggingen
- * Landb.-collectief strandt in dec.op FDF
- “Structurele aanpak Stikstof”, voorjaar ‘20
5 mrd € tot 2030, uitkoop
stikstof-reductie/ natuurherstel
- Rapport Remkes (2) juni’20
- SNW, Stikstof & Natuurherstel Wet in werking

Elementen van SNW (1.7.’21 in werking):

50% N-reductie per 2030 !

Areaal:

per 2025 40% N-2000

gebieden < KDW

per 2030 50%; per’35 74%

3 mrd € voor natuur

2 mrd bron maat-
regelen ldb/ bouw

Evt. overleg met Be,De/ Eur. Cie

Stikstof & Natuur-herstelwet, 2021

SNW

*uitkoop “piekbelasters”
233 mln tot juli’22
wv. 133 rest varkens
regeling

*verduurzaming stallen,
172 mln

*omschakeling >
kringloop, 175 mln
via Nat.Groenfonds

*vrijstelling bouw & infra.
500 mln tot 2030

weidegang
veevoer
Stallen

Mestverwerking

Stoppersregeling

kringloop-
landbouw

Bedrijfs-beëindiging:
720 mln tot '24; 250 mln
er na. Gehoopte opbrengst
16-35 mol/ha natuur

Rijksoverheid

Wat houdt gerichte opkoop in?

U heeft een veehouderij? U bent
gevestigd nabij een Natura 2000-gebied?
Beëindigen van uw bedrijf past binnen de
regionale gebiedsaanpak?

De provincie kan u benaderen met een
voorstel om uw bedrijf op te kopen. Dit is
altijd op basis van vrijwilligheid.

U kunt dus zelf bepalen of u met de provincie
tot een overeenkomst komt voor de opkoop
van uw bedrijf.

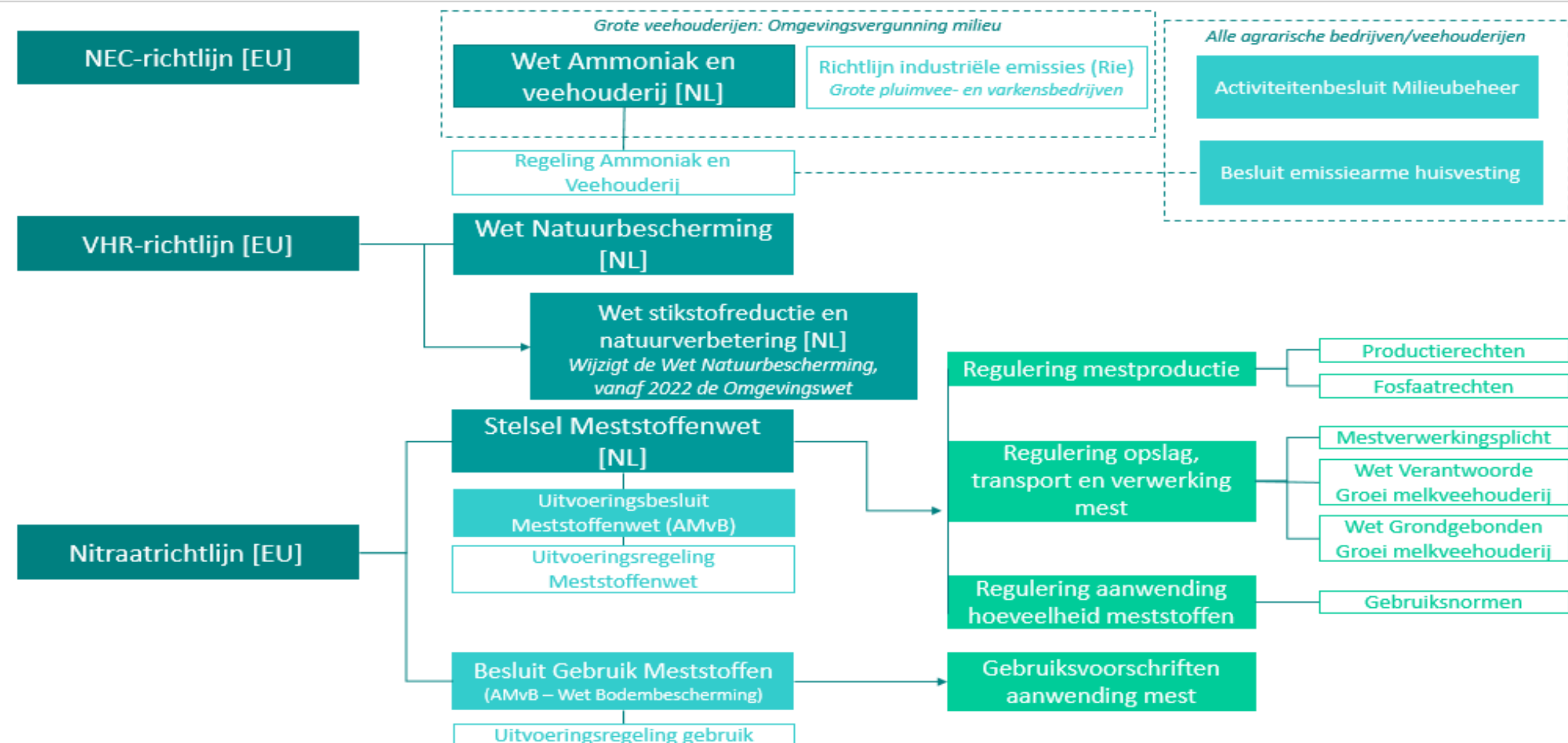

Een deel van de stikstofruimte gaat naar
de natuur. Een deel wordt ingezet voor het
legaliseren van meldingen en nieuwe
ontwikkelingen binnen het gebiedsproces.

www.aanpakstikstof.nl

Maar er zijn regels !

Overzicht huidige wet- en regelgeving landbouwsector (focus op ammoniak)

stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden.

2022 29% < kritische depositiewaarde, KDW 2030 ruim 50 % < KDW, na structurele aanpak

in molN/ha/jr

(1 mol= 1,4 gr)

geen overschrijding

350 – 1400 molN/ha/jr

beperkte overschrijding 0-350

> 1400 molN/ha/jr,, ,,,

Farm to Fork in 2030:
50% minder pesticiden-gebruik
„ nutriënten-verlies, anti-biotica
20% „ kunstmestgebruik
25% biologische teelt

GREEN DEAL

Klimaat. Milieu, Energie.

Landbouw, Transport, Industrie

- a neutral / positive environmental impact
- mitigate/ adapt to climate change
- reverse loss of biodiversity
- * food security, nutrition, public health,
- * affordability of food, fairer economic returns, competitiveness of the EU supply sector and promoting fair trade

QUO vademus ?

Algemeen:

boeren-demonstraties zonder trekker

Meer transparantie bij natuur-beheer; ngo's
mogen meer deel zijn van de oplossing .

Prof. J. Tinbergen: *“progress is not to be
sought through a choice but a combination”*

1. juridisch:

KDW doorslaggevende maatstaf?

correctie aanwijzing N-2000 geb.?

VHR en rebus sic stantibus

2. herwaardering mest; vloek of zegen?

(verwaarding, etc. zie Aanpak Stikstof)

3. Inperking kunstmest gebruik (zie FtF)

4. versterking NVVA, prov. diensten

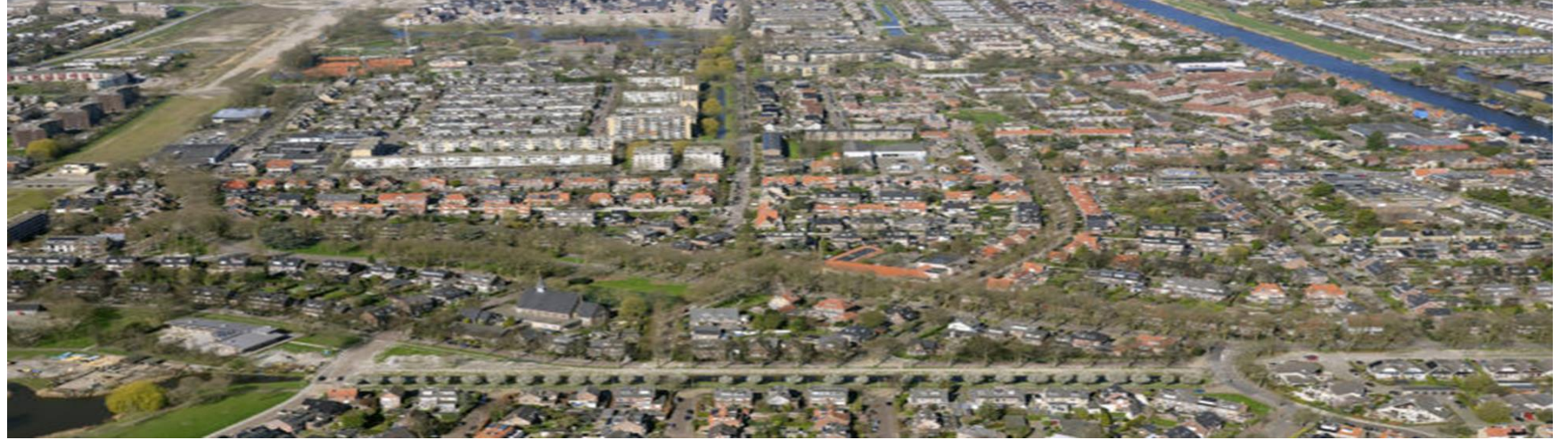
5. bevordering samenwerking (p.p.p)
agrosector/natuur-ngo's

6. ruimelijke ordening/zonering landb.-
areaal, landinrichting, - Drost?

7. stikstof beheer in transitie-zones

8. Waarom is “natuur” strikt nationaal?
regio-conferenties? Eur.Cie (FtF)

Dank, dank, dank

Nederland dreigt één uitgesmeerde stad te worden. Zonneakkers, megakassen, windmolens en enkele duizenden hectares alleen al aan logistieke hallen; het Nederlandse landschap verandert waar je bij staat. En dan zouden er ook nog een miljoen huizen bij moeten komen. Waar bouwen we die? **Adriaan Geuze.**

